
УДК: 330:37

*Ташбаева Г. С., улук окутуучу,
Tashbaeva_1969@mail.ru Эл эралык Өзгөн технология
жана билим берүү институту, Кыргызстан*

АЗЫРКЫ КЫРГЫЗСТАНДЫН “ЖАШЫЛ” ЭКОНОМИКАСЫНДА БИЛИМ БЕРҮҮНҮН РОЛУ

Бул макалада төмөнкү суроолорго жооп берилет: “жашыл” экономика, “билим берүү” деген эмне; азыркы дүйнөдө “жашыл” билим берүүнүн өнүгүүсүнүн негизги тенденциялары кандай; азыркы коомдун турмушунда билимдин ролу кандай; даанышман аксакалдар; цивилизация; Кыргызстандын экологиясы жага экономикасы; дүйнөлүк кризис; планета жана жер ресурстары; Кыргызстандын жаш муундары; “жашыл” экономиканын негизги багыттары; жер бетинде бардыгы бири-бири менен байланыштуу; Жер-эненин жаратылыш байлыктары; “жашыл” экономика жаш муундарга эмнени берет.

Макалада Кыргызстандын глобалдык туруктуу өнүгүүсүнүн жана жер табиятынын максаттарынын багыттары, өлкөнүн экономикасынын айыл чарба, энергетика жана туризм сыяктуу тармактарынын өнүгүүсүнө салым, адамзаттын цивилизациясынын келечектери, экономикалык сапаттар, маданий мурастар, салтуу маданияттар жана идеялар каралган.

Өзөктүү сөздөр: *билим берүү, инсан, экономиканын сапаты, адамдык капитал, маданий мурас, гумандаштыруу.*

*Ташбаева Г. С., ст. преподаватель,
Tashbaeva_1969@mail.ru,
Международный Узгенский институт
технологии и образования, Кыргызстан*

РОЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ В «ЗЕЛЕННОЙ» ЭКОНОМИКЕ СОВРЕМЕННОГО КЫРГЫЗСТАНА

Данная статья отвечает на следующие вопросы: что такое «зеленая» экономика, «образование», каковы основные тенденции развития «зеленого» образования в современном мире, какова роль образования в современном обществе, мудрые старцы, цивилизация, экология и экономика Кыргызстана, глобальный кризис планеты и земельных ресурсов, подрастающее поколение Кыргызстана, основные направления «зеленой» экономики, все на земле, природные ресурсы Земли, что дает «зеленая» экономика?

В статье рассматриваются перспективы глобального устойчивого развития Кыргызстана и цели природы, вклад экономики страны в развитие отраслей, как сельское хозяйство, энергетика и туризм, а также перспективы человеческой цивилизации, экономические качества, культурное наследие, традиционные культуры и идеи.

Ключевые слова: *«зеленое» образование, индивид, качество экономики, человеческий капитал, культурное наследие, гуманизация.*

*Tashbaeva G. S., senior teacher, International Uzgen
Technology and Institute of Education, Kyrgyzstan
Tashbaeva_1969@mail.ru*

THE ROLE OF EDUCATION IN THE "GREEN" ECONOMY OF MODERN KYRGYZSTAN

This article answers the following questions: what is a "green" economy, "education"? What are the main trends in the development of "green" education in the modern world? What is the role of

education in modern society? wise elders, civilization, ecology and economy of Kyrgyzstan, the global crisis of the planet and land resources, the younger generation of Kyrgyzstan, the main directions of the "green" economy, everything on earth is interconnected, Mother Earth's natural resources, the "green" economy gives?

The article focuses on the prospects for global sustainable development of Kyrgyzstan and the goals of nature, the contribution of the country's economy to the development of such sectors as agriculture, energy and tourism, the prospects of human civilization, economic qualities, cultural heritage, traditional cultures and ideas.

Key words: *education, society, individual, quality of economy, human capital, cultural heritaudege, humanization.*

Киришүү

Даанышман аксакалдын кайрылуусун угуп, анын замандаштарына, урпактарына айткан эскертүүсү ишке ашпаш үчүн Жаратылыш-Энеге кайрылуу – өлкөбүздүн азыркы муунунун ыйык милдети.

Биз кыйын, бирок кызыктуу мезгилде жашап жатабыз. Дүйнөнү кризистер солкулдатып жатат, бирок кризис бул – жалаң гана кыйроолор эмес, ошондой эле жаңы мүмкүнчүлүктөр, демек, келечектеги дүйнө үчүн өсүү чекиттери болуп саналат, алар бүгүнкү күнүбүздөн абдан айырмаланат.

Заманбап дүйнөдө экономиканын жана коомдун жаңы сапатын калыптандыруунун эң маанилүү фактору катары билим берүүнүн мааниси адам капиталынын таасиринин өсүшү менен бирге өсүүдө.

Билим берүү системасынын ар кандай этаптарда өнүгүшү ар дайым изилдөөчүлөрдүн кызыгуусунун предмети болуп келген, анткени билим берүү коомдун маанилүү социалдык подсистемаларынын бири болуп саналат. Адамзат цивилизациясы ар дайым келечекке болгон үмүтүн билим менен байланыштырып келген. Демек, бүгүнкү күндө Кыргызстан күнүмдүк турмуштун кыйынчылыктарына карабай, турмуштун мазмунун жана сапатын жогорулатуу боюнча ойлорун билим менен байланыштырып жатканы бекеринен эмес.

Жашыл экономиканы өнүктүрүүдөгү негизги максат – республикада туруктуу социалдык-экономикалык өсүшкө жетишүү. Ошентип, азыркы муун урпактарга таза Кыргызстанды, таза жаратылышты, таза тоолор менен өрөөндөрдү, таза суулар менен көлдөрдү калтырып кете алат. Бул Кыргызстандын глобалдык туруктуу өсүүсүнө жана жер табиятын сактоого кошкон салымы болот!

Кыргызстанда «жашыл», экологияга багытталган экономикалык өнүгүү үчүн бардык өбөлгөлөр бар. Кыргызстандын экономикасы "жаратылыш интенсивдик" мүнөзгө ээ, климаттын өзгөрүшү экономиканын айыл чарба, энергетика жана туризм сыяктуу тармактарынын өнүгүүсүнө жана сакталып калуу келечегине олуттуу таасирин тийгизиши мүмкүн.

Бүгүнкү күндө планетанын жаратылыш ресурстарын жырткычтык менен эксплуатациялоого жана калктын суроо-талаптарын ашыкча керектөөчү стимулдаштырууга негизделген мамлекеттердин өнүгүүсүнүн эски экономикалык модели натыйжалуу иштебей жатканын моюнга алуу керек. Мурда экономикалык өнүгүү физикалык жана адамдык капиталдын тез топтолушуна алып келиши мүмкүн эле, бирок мунун бардыгы табигый капиталдын ашыкча түгөнүшүнүн жана деграляциясынын эсебинен жетишилген. Чектелген жердеги мейкиндикте адамдын таасиринин чөйрөсүн чексиз кеңейтүү, жер ресурстарынын чектелүү шарттарында адамдардын тынымсыз өсүп жаткан керектөөлөрүн канааттандырууну талап кылуу мүмкүн эмес.

Жер бетинде бардыгы бири-бири менен байланышкан деген түшүнүк болушу керек.

«Биз табияттан жакшылык күтө албайбыз, аны андан алуу – биздин милдет», - деп айтышчу. Ал эми адамзат бул жагынан олуттуу ийгиликке жетишти — ал эбегейсиз зор материалдык пайда алды, бирок жер бетиндеги жаратылышты жок кылуу учун жогорку бааны төлөдү. Балким, адамзаттын кандайдыр бир бөлүгү материалдык жактан байыгандыр, бирок анын ордуна ар бир адам көйгөйлөргө дуушар болгон – абанын булганышы (айрыкча, мегаполистерде), токой плантацияларынын кыскарышы, дүйнөлүк океандардын булганышы, таза суунун запастарынын азайышы, кыртыштын эрозиясы жана азайышы, чоң таштандылар, глобалдык жылуулук жана мөңгүлөрдүн эриши, жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн биологиялык ар түрдүүлүгүнүн олуттуу кыскарышы.

Азыркы экономикалык шарттарда экологиялык жана социалдык факторлор барган сайын чоң мааниге ээ болууда. Бул факторлор барган сайын маанилүү болуп баратат, анткени дүйнөдө өнөр жай революциясы башталгандан бери адамзат аларга жетиштүү көңүл бура элек. Өнөр жай революциясы, биринчи кезекте, айлана-чөйрөгө байланыштуу белгилүү бир көйгөйлөрдү жаратты. Адамзат өнүгүүнүн азыркы модели кандай кесепеттерге алып келерин түшүндү. Жаңы миң жылдыкта дүйнө бул моделди экологиялык жана социалдык факторлорду эске ала турган моделдин пайдасына өзгөртүүгө туура келет. Бирок дүйнө экономикалык, социалдык жана экологиялык кызыкчылыктардын балансын бузбай турган экономикалык өнүгүүнүн универсалдуу моделин ойлоп таба элек. Бирок адамзат ушул багытта бара жатат. Экономикалык өнүгүүнүн учурдагы моделинин иштешинин олуттуу терс кесепеттеринин масштабын түшүнүү менен, дүйнө жаңы моделге өтүүгө даярданууда. Экономикалык өнүгүүнүн жаңы модели жашыл экономика деп аталат. Жашыл экономика жөнүндө көбүрөөк сөз болуп жатат, бул таң калыштуу эмес, анткени бул – келечектин экономикасы.

Жашыл экономикага өтүү сөзсүз болот, ошондуктан көптөгөн өлкөлөр дал ушул моделге өтүү боюнча стратегияларын даярдап жатышат, ал эми эң өнүккөн өлкөлөр бул багытта практикалык кадамдарды жасап коюшкан.

Кыргыз Республикасындагы жашыл экономика учурда теория катары гана калууда. Негизи, ар бир өлкө экономикасынын жашыл болушуна кызыкдар. Бул учурда Кыргызстан да четте калган жок, анткени глобалдык жылуулуктан улам өлкө мөңгүлөрүн жоготуп жатат. Бул, өз кезегинде, терс социалдык жана экологиялык кесепеттерге алып келиши мүмкүн, ал, өз кезегинде, терс экономикалык кесепеттерге алып келет.

Жашыл экономика маселелери менен көбүрөөк окумуштуулар алектенишүүдө. Бул концепция көбүрөөк көңүл буруп, иштей баштады. Бирок бул тармактын өнүгүү деңгээли төмөн. Ал эми Кыргыз Республикасында жашыл экономика темасын иштеп чыгуу деңгээли андан да төмөн. Акыркы он жылдыкта дүйнөнүн бир катар өлкөлөрү учурдагы экономикалык жыргалчылык үчүн жаратылыш ресурстарын жана экосистемаларын курмандыкка чалынган табигый капиталдын ашыкча түгөнүшүнүн эсебинен физикалык, финансылык жана адамдык капиталдын тез топтолушуна түрткү берген экономикалык өнүгүүнүн эски моделинен баш тарта башташты. Кээ бир мамлекеттердин мындай демилгесинин себеби – өнүгүүнүн жана өсүштүн бул эскирген модели азыркы муундардын бакубаттуулугуна доо кетирип, келечек муундар үчүн чоң тобокелдиктерди жана көйгөйлөрдү жаратууда.

Кыргызстанда жашыл экономиканы ийгиликтүү өнүктүрүү үчүн жарандар анын принциптерин түшүнүшү жана кабыл алышы өтө маанилүү. Жарандарда 21-кылымдын негизги жөндөмүн – жашыл ой жүгүртүүнү – өнүктүрүү зарыл. Ал адамдардын

жаратылыштын морттугун жана аялуулугун, жердин жаратылыш ресурстарынын чектелүү мүнөзүн түшүнүүсүнө негизделген. Жашыл ой жүгүртүүнү калыптандыруу адамдын айлана-чөйрөсүн жакшыртуу үчүн, коомдун жана бизнестин жоопкерчилигин жогорулатуу үчүн маанилүү. Ошондой эле өсүп келе жаткан муундарды жаратылыштын мыйзамына ылайык жашоонун зарылдыгын тарбиялап, үйрөтүү зарыл. Муну түшүнүү адамдын аң-сезимине алгачкы жылдардан эле сиңип, анан өнүгүп, бекемделиши керек. Эл арасында ата-бабаларыбыздын салтын – Бугу-энеге (Табият-Энеге) ыйык мамилени калыбына келтирип, өз жерине керектөөчүлөрдүн ойлонбой мамилесин жеңүү абдан маанилүү.

Өлкөбүздүн келечектеги өнүгүүсүнүн негизги коркунучтары – натыйжалуу альтернативаларды түзбөстөн жаратылыш ресурстарынын түгөнүп калышы, негизги табигый экологиялык системалардын жоголушу, өндүрүштө жана соодада белгилүү бир убакытка токтоп калуу, жумушсуздуктун өсүшү, эмгек акынын азайышы жана калктын турмуш деңгээлинин төмөндөшү, кылмыштуулуктун өсүшү, рактын көбөйүшү.

Кыргызстандын “жашыл” экономикасынын негизги багыттары:

- жаңы мыкты технологияларды киргизүү боюнча мамлекеттик саясат;
- транспортту газга жана электр энергиясына өткөрүү;
- энергия булагы өнөр жайы (күн, шамал, суу);
- органикалык өсүмдүк жана мал чарбачылыгы;
- экотуризм;
- жашыл кредиттер жана инвестициялар;
- ресурстук үнөмдүү жана экологиялык жактан таза өндүрүш.

Кыргызстандыктардын жаш муундары Кыргызстанда жашыл экономиканын принциптерин практикалык ишке ашыруу аркылуу уникалдуу жаратылышты жана биологиялык ар түрдүүлүктү сактоого, адамдарды дени сак, бакубат жана бактылуу кылууга мүмкүнчүлүк алышты.

Бардык топтолгон көйгөйлөр бир күндө чечилбейт. Жакынкы жылдарда өлкөбүздү глобалдык, аймактык жана жергиликтүү табигый чакырыктар күтүп турат. Биздин алдыбызда жашыл өсүшкө жетишүү үчүн улуттук экономиканы комплекстүү экологиялык модернизациялоо боюнча чоң милдеттер турат. Кыргызстандын жашыл экономиканы өнүктүрүүгө умтулуусу эл аралык уюмдар жана фонддор, эл аралык коомчулук тарабынан активдүү колдоого алынууда.

"Жашыл" экономика бизге эмне берет:

- элдин бакубаттуулугун жогорулатуу жана социалдык адилеттүүлүктү камсыз кылуу;
- айлана-чөйрө үчүн тобокелдиктерди азайтуу;
- ресурстарды натыйжалуу пайдалануу;
- жаратылышка эмиссияларды азайтуу;
- элдин кызыкчылыгын коргоо;
- гидроресурстардан энергия өндүрүү;
- экологиялык таза суу ресурстары.

Корутунду.

Кыргыз Республикасынын жаш муундары үчүн экономиканын принциптерине ылайык келген жогорку технологиялардын болушу менен өлкөгө инвестицияларды тартуу үчүн күч-аракеттерди жумшоо маанилүү. Ал үчүн төмөнкү кадамдарды жасоо зарыл:

- мектепке чейинки, мектептик жана башка бардык билим берүү

мекемелеринде жаратылыш менен түздөн-түз байланыш аркылуу айлана-чөйрөнү изилдөө менен экологиялык билимдердин негиздери боюнча курстарды киргизүү (экосабактар, экокласстар, экомектептер, экологиялык лагерлер);

➤ экологиялык билим берүү жана туруктуу өнүгүү үчүн билим берүү жаатындагы мамлекеттик саясаттын стратегиясын иштеп чыгуу;

➤ экология, жаратылышты коргоо жана жашыл экономика боюнча адистерди даярдоонун масштабдуу программасын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу;

➤ жашыл ишкердикти өнүктүрүү боюнча окутуу программаларын жана жашыл ишкерлерди окутуу үчүн тренингдерди колдоо;

➤ улуттук эпостордо, уламыштарда жана кыргыз жазуучуларынын чыгармаларында чагылдырылган жаратылышты пайдалануудагы салттуу элдик билимдерди калыбына келтирүү жана өнүктүрүү, жаратылышты, өсүмдүктөрдү жана жаныбарлар дүйнөсүн сыйлоого тарбиялоо;

➤ экологиялык билим берүү билим берүү системасынын структурасында негиздердин бири болуп, анда алдыңкы орунду ээлеши керек;

➤ өзгөчө корголуучу аймактардын базасында калк менен иштөөгө багытталган экологиялык маалыматтык-билим берүү борборлорун уюштуруу;

➤ биологиялык ар түрдүүлүктү сактоо маселелери боюнча илимий-популярдуу адабияттарды басып чыгаруу, биоресурстар жана биологиялык ар түрдүүлүк боюнча жыл сайын рецензияларды үзгүлтүксүз даярдоо жана басып чыгаруу.

Кыргыз Республикасындагы биологиялык ар түрдүүлүктүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен мектеп жана жогорку окуу жайларынын окуу китептерин басып чыгаруу, социалдык педагогдордун, инженерлердин, экономисттердин бүтүндөй муунун тарбиялоо зарыл, алар тегерек-четтик экономикага, анын өсүшүнө жана өнүгүүсүнө жетише алышат. Бул үчүн азыртан эле билим берүүнүн бардык баскычтарында туруктуу өнүгүүнүн идеяларын, принциптерин жана баалуулуктарын жана “жашыл экономиканы” киргизүү зарыл.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамы. 30 апрель, 2003 //Кут билим. 2003. - 6-июнь. - С. 3-6; Эркин Тоо. - 13-май. - С. 25-29.

2. Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамын кабыл алуу тууралуу: Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Жарлыгы. Реп. 17-февраль 2003// Ведомости ЖК КР. - 2003. - № 3 - С. 171.

3. Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамы: Өзгөртүү менен. Кыргыз Республикасынын 1997-ж. 29-ноябрдагы Мыйзамы. // КР Өкмөтүнүн нормат. актылары. Реп. 2000. - № 4. - С. 3-13.

4. О концепции развития образования в Кыргызской Республике до 2010 г. Постановление Правительства Кырг. Респ. 29 апр. 2002 г. // Нормат. акты Правительства Кырг. Респ. 2002. - № 17-18. - С. 37. - Прил.: Концепция развития образования. - С. 37-55.

5. Актуальные проблемы образования и науки: Сб. науч.-метод. труд. - Вып. 5. -Бишкек, 1997.

6. Актуальные проблемы образования на современном этапе: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (25-27 марта 2002 г.). -Бишкек, 2002.

7. Качественное образование – путь к личному и профессиональному успеху: Сб. науч.тр., посвящ. 10-летию независимости КР. - Бишкек, 2001.

8. Культура. Искусство. Образование: проблемы и перспективы развития: Материалы науч.- практ. конф. -2003, 28 янв. - Смоленск, 2003.